

Зона В. МРКАЉ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 13. 11. 2018.
Прихваћен: 03. 12. 2018.

НАСТАВА СРПСКОГ ЈЕЗИКА У ДИЈАСПОРИ

У раду се разматрају проблеми које препознајемо у настави са полазницима/ученицима српског језика у дијаспори. Сагледавају се могућа решења кроз одговарајуће наставно планирање, прилагођено коришћење докумената о стандардима ученичких постигнућа и подстицање развијања вештине читања с разумевањем, на различитим нивоима учења српског језика. Указује се на значај индивидуализације и диференцијације наставних поступања, као и на потребу коришћења различитих типова текстова у настави српског језика у дијаспори. Истиче се тематско повезивање наставних садржаја, у оквиру програмиране наставе и ослањање на постојећа документа, материјале и уџбенике за српски језик као матерњи или нематерњи, зависно од степена знања појединца. Наглашава се значај успостављања корелација и компаративног приступа у проучавању књижевноуметничких текстова на вишим нивоима учења.

Кључне речи: српски језик, настава, дијаспора, читање с разумевањем, индивидуализација, диференцијација, стандарди ученичких постигнућа.

Увод

Извођење наставе српског језика у иностранству представља важан сегмент којим се бави методика наставе српског језика и књижевности. Томе посебно доприноси чињеница да се специфичности рада у дијаспори стичу у многим проблемима које наука о настави покушава да реши, гледано у ширем контексту.

Комплексност проблема који траже своје разрешење покушаћемо да објаснимо следећим редом.

Наставу српског језика у иностранству похађају ученици различитог предзнања, интересовања и узраста. Мада се полази од претпоставке да је српски језик свима матерњи, не долазе сви ученици са једнаким предзнањем

*zonamrkalj61@gmail.com

у школу. Како је често српски језик изборни, а не обавезни предмет, полазници нису ни посебно мотивисани да га уче и усавшавају.

Наставници се тако суочавају са многим проблемима, који захтевају посебну врсту планирања реализације обавезних наставних садржаја.

Концепт наставе заснива се на посебним програмима наставе и учења осмишљеним у Министарству просвете, науке и технолошког развоја. Ови програми требало би да прате реформе образовног система у Републици Србији, но то није тако једноставно, с обзиром на убрзане промене које се дешавају не само на годишњем, већ и на семестралном нивоу.

Једна од највећих промена тиче се дефинисања исхода, спрам образовних стандарда којима се описују ученичка постигнућа на крају првог, другог или трећег циклуса учења.

Други проблем садржи се у питању да ли ће наставници у дијаспори радити ослањајући се на стандарде и исходе за српски као нематерњи језик или за српски као матерњи, пошто су стандарди за српски језик као страни тренутно у изради, те нам они још увек не могу бити од помоћи.

Зашто се постојање стандарда и исхода помиње у овом раду? Зато што се управо у разликама које исходи доносе (у односе на дефинисане стандарде ученичких постигнућа), а повремено је реч о нијансама, успоставља и разлика у односу на предзнање полазника, који сви заједно похађају исто одељење. Уколико наставник српског језика, запослен у иностранству, прати и познаје токове реформе образовног система у Србији и користи се постојећим документима, он ће успети и да примени образовне стандарде у наставном процесу, при планирању, извођењу наставе и вредновању постигнућа ученика.

Планирање

Планирање и реализацију стандарда ученичких постигнућа неопходно је ускладити са садржајима програма наставе и учења за ученике у дијаспори, који похађају различите разреде, као и са уџбеницима намењеним учењу српског језика и књижевности.

Први корак у том настојању је адекватно планирање остваривања садржаја предмета на годишњем и месечном нивоу.

У том смислу важно је имати на уму следеће: приликом планирања пожељно је повезивати садржаје подобласти предмета: Језик, Књижевност и Језичка култура кад год је то могуће, уз заснивање аналитичкосинтетичког, компаративног и проблемског приступа проучавању градива, који подстичу ученичку свесну активност и креативност, оригиналност и критичко мишљење. Овакво организовање наставе доприноси остваривању принципа свесне активности ученика, јединства теорије и праксе, рационализације и економичности. Уз принцип научности и васпитности који указује на континуирано деловање наставног процеса на темељима струке и моралног развоја ученикове личности, наглашавају се естетске и етичке компоненте предмета Српски језик и књижевност.

Приликом планирања, један исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, сваки пут уз другу наставну јединицу. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују, акцелеративним током. Дефинисање исхода учења за одређени разред, усмерених ка остваривању стандарда за крај одређеног образовног циклуса, појачава прецизност у одређивању обима знања које ученик у дијаспори треба да стекне, али и у подстицању развоја његових језичких вештина, увидом у способности, интересовања и потребе појединаца.

У редовној настави Српског језика и књижевности у Републици Србији, стиче се утисак да је наставницима наметнута обавеза механичког дистрибуирања описа ученичких постигнућа уз наставне јединице чије се остваривање планира по тематском принципу, тако што се они преносе из основног документа у наставне припреме за појединачне часове. У том смислу било би поузданије одредити који ће стандарди (и на ком нивоу) бити „активнији” током одређеног наставног периода (месец, тромесечје, полугодиште) у односу на друге, што доприноси и дефинисању исхода учења за одређени ниво знања, спрам узраста ученика. Чини се да није могуће приликом обраде, утврђивања и систематизовања ученичких знања јасно издвојити која ученичка постигнућа се активирају уз рад на одређеној наставној јединици, јер она делују здружено, њима се тежи тако што се тема, проблем, програмски елемент посматрају из више углова, а њихово остваривање представља процес који удовољава принципу поступног и систематичног стицања знања, као и трајности знања и умења.

Примери дистрибуције стандарда на моделу месечног плана рада ученика постоје у нашој методичкој литератури. Ипак, поузданије је здружено одредити (на месечном нивоу) оне стандарде који се показују као примарни за један наставни период, у односу на структуру одељења и предзнања појединаца у њему.

Примери стандарда и пратећа објашњења

Многи општи стандарди са основног нивоа, за предмет Српски језик и књижевност, могу се искористити као оријентир у наставном раду са ученицима у дијаспори. Овде ћемо анализирати неке од њих¹.

Када се каже да ученик/ученица (1) има основна знања о језику уопште (шта је језик, које функције има); (2) поштује свој језик и поштује дру-

¹ Примери уврштени у ову анализу налазе се у документу *Општи стандарди постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања*, у делу општеобразовних предмета – за предмет Српски језик и књижевност. Овај документ прати и веома користан *Приручник за наставнике* у којем су за сваки стандард дати и примери задатака, којима се оствареност стандарда испитује (Приручник 2015). О развоју исхода и ревизији стандарда за крај обавезног образовања у области Српски језик, в. Мркаљ 2016: 116–134.

ге језике; (3) препознаје стереотипне ставове према језику; (4) разуме појам текста; разликује делове текста (увод, главни део, завршетак); (5) препознаје врсте текстова (облике дискурса); има основна знања из социалингвистике: познаје појмове једнојезичности и вишејезичности (и зна одговарајуће језичке прилике у Србији); (6) разуме појам језичке варијативности и препознаје основне варијетете, неопходно је детаљно образложити поједине наведене појмове, да би описи ученичких постигнућа били свима јасни и приступачни. Зато су наредна тумачења неопходна. 1. Човек се језиком може служити у различите сврхе: да преноси информације (у лингвистици се то назива референцијална функција), изражава своја осећања (тзв. емотивна функција), подстиче саговорника на нешто (тзв. конативна или апелативна функција), успоставља и одржава контакт (тзв. фатичка функција), преноси естетичку поруку (тзв. естетичка или поетска функција), изражава припадност одређеној друштвеној групи (тзв. симболичко-идентитетска функција), игра се (тзв. лудичка функција – у играма речи) итд. Циљ није да ученици те функције науче, него да на одабраним примерима уоче да оне постоје и да их у типичним случајевима препознају. 2. Школовани појединац поштује друге језике без обзира на њихову величину и важност у савременом свету; нема некритички однос према тзв. великим језицима; свој језик не сматра мање вредним у односу на „престижне” језике, какав је данас енглески (што је нарочито важно због правилног односа према усвајању и коришћењу страних речи). 3. Стереотипи укључују, на пример, појам о томе који је језик „леп”, а који „ружан”; који је лак, а који тежак за учење; који је погодан за коју сврху (нпр. енглески за послове, италијански за певање, немачки за издавање наређења и сл.). Циљ је да ученици те стереотипе препознају. 4. Ученик разуме да је текст сваки низ реченица који сачињава јединствену целину и да може бити говорени или писани, прозни или у стиховима, дијалошки или монологски. 5. Реч је о опису, приповедању, излагању (експозицији), расправи (аргументативном тексту) и пропагандном тексту. Опис и приповедање, надаље, могу бити експозиторни (када им је циљ да обавесте) и сугестивни (кад им је циљ да пренесу ауторов доживљај читаоцу). 6. Појам се односи на варијетете (а) који су настали на основу медијума: говор и писање, (б) који су условљени социјално: жаргони, и (в) који су условљени функционално (према областима људске делатности). У оквиру ових последњих разликује се, на темељу основне функције, језик књижевности (у којем преовлађује поетска/естетичка функција) и стилови за споразумевање (у којима је доминантна језичка функција референцијална); стилови за споразумевање се деле на језички стил личне комуникације (разговорни стил), који се остварује пре свега усмено, и језичке стилове јавне комуникације – научни, административни и новинарски, који се остварују типично у медијуму писања.

У примеру стандарда којим се истиче да ученик/ученица (1) разликује правилан од неправилног изговора гласа; зна основну поделу гласова; (2) има основна знања у вези са слогом и примењује их у растављању речи на крају реда; (3) зна основна правила акценатске норме и уочава евентуалне разлике између свог и књижевног акцента, објашњења би била следећа:

1. Основна подела гласова обухвата оно што је ученицима потребно да би успешно савладали гласовне алтернације битне за правопис: подела свих гласова на самогласнике и сугласнике, подела сугласника на шумне (или *праве*) сугласнике и сонанте, подела шумних (или *правих*) сугласника на звучне и беззвучне и подела свих сугласника по месту изговора. 2. То значи да разуме појам слога, разликује отворене и затворене слоге, и дели речи на слоге – по слуху одн. према творбеним деловима (ово друго у случају семантичке, психолошке границе слога). 3. Реч је о томе да ученик *уме* да уочи ту разлику, али и да *има навику и потребу* да то ради, да би ускладио свој изговор са књижевнојезичким онда кад је то потребно и да би у том правцу наставио да се усавршава и после завршеног школовања.

Кад се каже да ученик/ученица (1) познаје врсте и подврсте речи; примењује норму у вези с облицима речи у фреквентним случајевима (укључујући и гласовне промене у вези с облицима речи); издваја делове речи у вези с облицима речи (граматичка основа и наставак за облик) у једноставнијим случајевима; (2) издваја делове речи у вези с грађењем речи (префикс, творбена основа, суфикс) у једноставнијим случајевима; препознаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с грађењем речи (укључујући и гласовне промене у вези с грађењем речи); примењује постојеће modele при грађењу нових речи. То значи: 1. да разликује врсте и подврсте речи у типичним примерима; зна да одреди вредности граматичких категорија код именских речи и глагола (у типичним примерима одређује вредности морфолошких и класификационих категорија именских речи и глагола). Разуме граматичке и семантичке критеријуме поделе на врсте речи. 2. Ученик препознаје просту реч и твореницу, као и реч насталу извођењем, слагањем, комбинованом творбом и претварањем.

Формирање читалачких навика, разумевање улоге читања у тумачењу књижевног дела, компаративно проучавање матичне књижевности, као и схватање начина конституисања књижевног дела посредством читања, позиционира књижевно дело унутар ланца рецепције. Истовремено, читање употпуњује лично искуство, а читање као тумачење само је облик изграђивања језичког (разумевање језичког/знаковног обликовања света), литерарног (место књижевности у формирању људског идентитета), културног (књижевност као део уметничког и културног поља), националног (место књижевности у оквиру националне културе и историје) и општељудског (место књижевности у изградњи хуманог и (мулти)културног друштва).

На основу дела српске и светске књижевности, ученик/ученица формира читалачке навике и знања; схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета.

- Препознаје књижевно дело као естетску творевину и као културно-историјски документ (сведочанство и о једном времену, историјском периоду и друштвеним догађајима).
- Схвата улогу и место читања књижевности у формирању личног културног (националног, друштвеног) идентитета.

- Препознаје да књижевност нуди један другачији поглед на друштво, историју, антрополошки карактер човека.
- Разуме књижевну критику друштва у корист општег хуманитета.
- Препознаје друштвене и културне особине и најважније историјско-друштвене промене различитих епоха и одговор књижевности на њих.

Познаје најважнија национална и интернационална културна достигнућа и уметничка дела.

Језичка култура обухвата говорење, слушање, читање и писање (при чему се те области прожимају и преклапају). Ученик се оспособљава да језички учествује у друштву као његов пуноправни члан: да саставља и разуме говорене и писане текстове различитих врста, да излаже у званичној ситуацији о темама из језика, књижевности и културе, да на одговарајући начин учествује у дискусијама; стиче способност и навику да чита у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...), те да негује своју говорну културу.

Нивои постигнућа се разликују по сложености текста који ученик слуша, чита или сам саставља (усмено или писмено). На основном нивоу постигнућа ученик говори о једноставнијим темама о језику, књижевности и култури и с пажњом и разумевањем слуша излагање средње тежине; саставља једноставнији говорени или писани текст; чита текстове *средње сложености*² и *средње тежине*. На средњем и напредном нивоу постигнућа ученик чита *сложеније* и *теже* текстове.

Нивои постигнућа се разликују и по сложености менталних процеса: на основном нивоу постигнућа ученик разуме текст одређене сложености и тежине, а на средњем и напредном нивоу га и критички разматра (уочава ауторове ставове – експлицитне и имплицитне, и процењује логичност, веродостојност и стилску вредност текста); на напредном нивоу се очекује продубљено критичко промишљање, класификација информација и сл.

Овде посебно истичемо стандард у којем се истиче да ученик/ученица говори разговетно, поштујући ортоепска правила књижевног језика; примењује књижевнојезичку акцентуацију или упоређује свој акценат са књижевним и труди се да га с њим усклади; течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове; изражајно чита и казује лакше књижевноуметничке текстове; у званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из области језика, књижевности и културе користећи се коректним језичким изразом (тј. говори течно, без замуцкивања, поштапалица, превеликих пауза и лажних почетака, осмишљавајући реченицу унапред) и одговарајућом основном терминологијом науке о језику и науке о књижевности, прилагођавајући приликама, ситуацији, саговорнику и теми вербална и невербална језичка средства

² Једноставност / сложеност текста одређује се на основу неколико основних критеријума. То су: садржај/тема (потребно предзнање које разликује текстове *средње тежине* од *тежих текстова*), број нових информација, употребљена лексика, структура реченице, структура текста, дужина реченице и текста и сл.

(држање, мимику, гестикулацију); говори уз презентацију; има културу слушања туђег излагања; у стању је да с пажњом и разумевањем слуша излагање средње тежине (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; приликом слушања неког излагања уме да хвата белешке.

Широко наведени опис ученичких постигнућа у области Језичке културе, прате следеће објашњење: ученик/ученица примењује књижевнојезичку акцентуацију ако долази с подручја на којем се акценат поклапа са књижевнојезичким, одн. упоређује свој акценат са књижевним и труди се да га с њим усклади ако се његов/њен дијалекат по акценту разликује од књижевног језика.

Развој говорне културе паралелно прати и писмено изражавање. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или на слободну тему), ученик/ученица јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом)³; уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.

У расправи или размени мишљења на теме из књижевности, језика и културе ученик/ученица уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст⁴ на теме из књижевности, језика и културе.

Користећи оба писма, ученик/ученица пожељно је да даје предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља семинарски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и обрасце.

Образлагање постојећих описа ученичких постигнућа који би се могли продуктивно користити у настави српског језика у дијаспори, захтева сложен и дуготрајан наставнички рад и истраживање шта је за његове полазнике, са којима ради током једне школске године, најбитније и најпримереније. У том смислу му може помоћи и књига у којој су наведени и образложени стандар-

³ Излагање (експозиција) је обавештавање о нечему или објашњавање нечега – дакле, поступак којим говорник одн. аутор текста излаже нешто слушаоцевом одн. читаоцевом разумевању. Методе експозиције јесу поређење и контраст, илустрација, класификација, дефинисање и анализа.

⁴ Аргументативни текст (расправа) је текст у којем аутор почиње од неке сумње или дилеме, а онда навођењем аргумената долази до разрешења. Аутор таквог текста тежи да доказима саговорника одн. читаоца убеди у исправност свог мишљења.

ди за предмет Српски језик као нематерњи (Крајишник/Звекић Душановић 2017).

Вештина читања

Како се вештина читања са разумевањем такође мора развијати током школовања свих појединаца који српски језик уче, јасно је да се, у оквиру ове теме, посебан значај придаје читању на свим нивоима, чиме се указује и на функционалност читања на српском језику, као и на његову образовну и васпитну улогу.

Ученик/ученица има способност и навику да у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...) чита текстове средње тежине (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија); примењује предложене стратегије читања. Стратегије читања (које су свесни, намерни, циљани читаочеви поступци чији је циљ разумевање текста) обухватају, на пример, следеће: ученик пре читања прегледа текст, утврђујући шта он садржи; присећа се шта већ зна о ономе чему је текст посвећен; трага за информацијом која му је потребна; предвиђа садржину наредних делова текста; утврђује основне идеје и формулише их својим речима; прилагођава брзину читања важности појединих делова текста према задатом циљу читања; покушава да запамти текст (подвлачи делове, понавља, резимира, парафразира...); враћа се на делове текста који су му важни или их није добро разумео; процењује колико је текст допринео његовој обавештености итд.

Начелно, на предмету *Српски језик и књижевност* као лингвометодички предлошци користе се пре свега књижевни (књижевноуметнички и књижевнонаучни) текстови и текстови из области лингвистике, а други текстови (из медија, свакодневног говора или неких других извора) ако су неопходни за обраду појединих тема из градива. У случају рада са полазницима који недовољно познају свој матерњи језик (што у дијаспори није редак случај), или у раду на предмету Српски језик као страни, наставник је често приморан да текстове намењене наставној обради адаптира и прилагођава, притом активирајући значајну методичку радњу – тумачење непознатих и мање познатих речи.

Развој читалачке вештине, при чему ученик/ученица разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености: препознаје њихову сврху, проналази експлицитне и имплицитне информације, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; пореди основне информације и идеје из двају или више текстова, јесте један од највећих изазова за наставнике који раде са полазницима у иностранству. Сврха неуметничког текста може бити да нешто опише, да о нечему исприповеда, да о нечему обавести одн. да нешто објасни, да снагом аргумената у нешто убеди, или да делује манипулативно (пропагандно).

Индивидуализација и диференцијација наставе

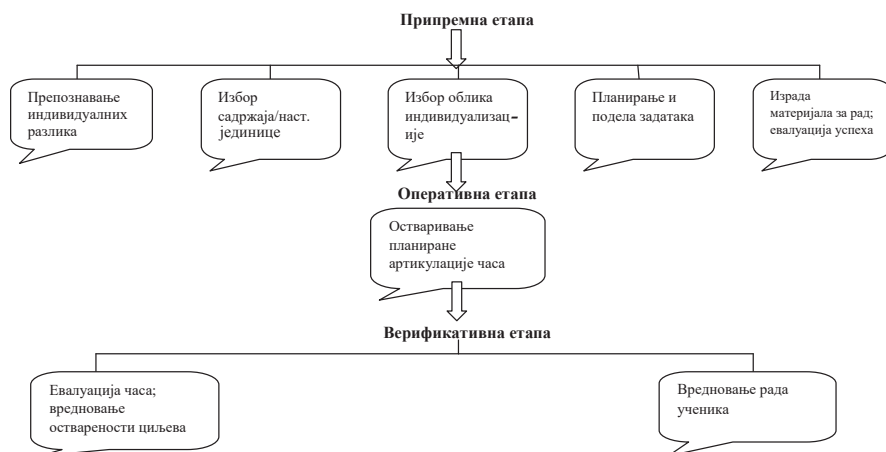
Да би се настава поставила као истраживачка и стваралачка, неопходно је да удовољи и принципу индивидуализације и диференцијације који у први план ставља сваког појединачног ученика и његове способности (на неком од предвиђених нивоа ученичких постигнућа). То значи да један ученик не мора показати исте способности, знања и вештине из све три подобласти предмета (Језик, Књижевност и Језичка култура), али ће се управо међусобним функционалним повезивањем садржаја предмета ученик подстицати да што боље и продуктивније разуме и примењује научено градиво у целисти.

Предвиђени описи ученичких постигнућа могу се, приликом планирања, детаљно повезивати са темама из историје, језика, лингвистике, граматике и лексике, стилистике, историје књижевности, теорије књижевности и књижевне критике, а пре свега са школском лектиром (обавезном, изборном, допунском, факултативном) и секундарном литературом. Уз подстицање развоја ученичких компетенција у усменом и писаном изражавању, наставник ће у обзир узимати и међупредметне компетенције и усаглашавати планирање наставних садржаја из српског језика и књижевности са садржајем других предмета, кад год је то сврсисходно.

Принцип индивидуализације у настави генерално представља вид моделовања начина предавања и усвајања знања у складу са способностима ученика. Те способности су код неког појединца у вишем степену, у смислу да ученик може више да напредује, док су код неких појединаца заступљене у нижем степену и њихов напредак тече отежано у односу на остале.

Настава матерњег језика и књижевности потпомаже да се одређене индивидуалне особине ученика још боље развију, да се функционално изразе. Наставна методика и дидактика наставе књижевности нам нуди неколико могућности преко којих се то чини. Принцип индивидуализације у први план поставља ученике/појединце који представљају *spiritus movens* целог одељења. „Сталним и појачаним ангажовањем појединца у индивидуалном, групном и колективном раду, остварују се две добити. Прва је у убрзаном порасту знања и самообразовне моћи код појединаца, а друга је у подстицајном и благотворном деловању индивидуалних способности на укупна достигнућа ђачког колектива” (Николић 2009: 126). Главна радна јединица одељења постаје ученик, носећи са собом искуствено, стваралачко и критичко мишљење које преноси на колектив, прецизније на чланове колектива. Тиме долази до стварања амбијента за плодотворнију стваралачку наставу, која се огледа и у специјалном ангажовању појединаца (индивидуални рад); групном раду и раду по паровима; у индивидуализованом колективном раду; допунској, додатној и пројектној настави, као и у слободним ученичким активностима.

Схематски приказ индивидуализоване наставе
(Лазаревић 2005: 52)

Под појмом диференцијације подразумева се класификовање ученика по неким сличним или идентичним обележјима као што су темпо учења, радне навике, способности, заинтересованост, мотивација, лични ставови, однос према учењу.

Наставник српског језика и књижевности који ради са полазницима у дијаспори, или предаје српски језик као нематерњи, или српски језик као страни, у свом раду се континуирано среће са потребом класификовања ученика према спољашњој или унутрашњој диференцијацији.

Спољашња диференцијација је разврставање ученика према одређеним карактеристикама (нивоу способности, знања и другим обележјима) у специјално диференциране хомогене групе где је за сваку групу предвиђена самостална настава. Ученици се на основу одређених својстава разврставају у нове наставне групе и стварају се хомогена одељења. Овакав вид диференцијације може имати негативне социо-психолошке импликације у настави српског као матерњег језика, али је чест у раду са полазницима који српски језик слабије познају.

Унутрашња диференцијација је диференцијација унутар самог одељења; структурирају се садржаји, захтеви и задаци у складу са способностима, претходним знањима и другим својствима полазника. Оваквом диференцијацијом не долази до промена у школској организацији јер се задржава уобичајени хетерогени састав одељења. Основна одлика овог облика диференцијације је достизање личног максимума, чиме се остварују циљеви и захтеви индивидуализоване наставе.

Закључак

Да би наставник који подучава полазнике српском језику у дијаспори достојно одговорио свом задатку, он мора да поседује сложена стручна и методичка знања, стрпљење да наставу осмишљава и планира спрам индивидуалних ученичких потреба, као и да се континуирано стручно усавршава и сарађује с матицом. Многе иновације у оквиру реформе образовног система Републике Србије усмерене су ка остваривању циљева наставе и учења преко тематски умрежених програмских садржаја, којима се шири поглед наших ученика на културни миље земље њиховог порекла. Тако пројектна и тематска настава српског језика у дијаспори може допринети сагледавању лепота и вредности српске историје, традиције и фолклора, књижевног језика и других корелативних садржаја, заступљених у предметима образовног и уметничког типа. Многи уџбеници за српски језик као матерњи или нематерњи, акредитовани и објављени у Републици Србији, могу помоћи наставницима да у својим припремама развију идеје примерене групи ученика са којом током школске године сарађују.

ЛИТЕРАТУРА

- Крајишник/Звекић Душановић 2017:** В. Крајишник и Д. Звекић-Душановић, *Општи стандарди постигнућа за предмет Српски као нематерњи језик за крај првог и другог циклуса обавезног образовања, општег средњег образовања и основног образовања одраслих – Приручник за наставнике*, Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији.
- Лазаревић 2005:** В. Лазаревић, *Индивидуализована настава, Образовна технологија 2/2005*, Београд: Учитељски факултет.
- Мркаљ 2016:** З. Мркаљ, *Од буквара до читанки (методичка истраживања)*, Београд: Учитељски факултет.
- Николић 2009:** М. Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Београд: Завод за уџбенике.
- Приручник 2015:** *Општи стандарди постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања у делу општеобразовних предмета – за предмет Српски језик и књижевност – Приручник за наставнике*, Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Zona V. Mrkalj

TEACHING SERBIAN LANGUAGE IN DIASPORA

Summary

The paper deals with problems that we recognize in working with students of the Serbian language in the diaspora. Possible solutions are examined through appropriate curriculum, customized use of documents on standards of student achievement, and encouraging the development of reading and comprehension skills at different levels of learning the Serbian language. It points to the importance of individualization and differentiation of teaching practices, as well as the need to use different types of texts in the teaching of the Serbian language in the diaspora. The thematic linking of teaching contents is emphasized, within programmed teaching and reliance on existing documents, materials and textbooks for the Serbian language as a native or non-material, depending on the level of knowledge of an individual. The importance of establishing correlations and comparative approaches in the study of literary texts at higher levels of learning is emphasized.